

Василь Шевчук Vasyl Shevchuk

аспірант кафедри дизайну і теорії мистецтв Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника

postgraduate student of Department of Design and Theory of Arts of the Vasyl Stefanyk Precarpathian National University

тел. / tel: +380674175302 e-mail: shevchuk-vasil@ukr.net orcid.org/0000-0002-6985-5686

Тетерівський осередок художнього дерева Teteriv Center of Wood Carving

Анотація. Стаття є спробою першого синтетичного мистецтвознавчого дослідження Тетерівського осередку. Висвітлено історію функціонування художньої майстерні в Тетереві, приділена увага питанням технології і техніці виготовлення виробів з дерева. На основі методу формального аналізу визначено художні особливості дерев'яних виробів найвідоміших майстрів осередку. Було з'ясовано, що в кінці 1970-х років провідним підприємством із виготовлення сувенірно-подарункової продукції, технологія і декор яких базувалися на локальних традиціях художнього дерева Полісся, був Тетерівський дослідно-виробничий лігосп. Досвідчений художник В. Парахін разом із молодими майстрами зумів відродити й осучаснити забутий промисел художнього деревообробництва регіону, створити сувеніри, в яких поєдналися простота естетики виготовлення й функціональна корисність.

Ключові слова: Тетерівський осередок, художнє дерево Полісся, геометричне різьблення, діяльність Василя Парахіна, талант Павла Можаровського, мистецтво Валентина Корякіна, творчість Миколи Марущака.

Постановка проблеми. В умовах сучасних динамічних змін соціокультурної сфери суттєве значення для розвитку народного художнього дерева має збереження й охорона пам'яток минулих поколінь, вивчення давніх технік і технологій виробництва предметів побуту, а також дослідження орнаментального наповнення творів. Адже спадкоємність — один із домінуючих факторів розвитку сучасного народного мистецтва. Осередком збереження і відродження забутих традицій народного художнього дерева Полісся в 1970-х роках став Тетерівський дослідно-виробничий лігосп. На жаль, сьогодні робота відомого в УРСР центру деревообробки досліджена мало, його діяльність потребує ретельного вивчення.

Аналіз досліджень і публікацій. Художнє дерево Полісся — унікальне явище в українському декоративно-прикладному мистецтві, яке у 1970-х роках відродили майстри Тетерівського лігоспу. На жаль, сьогодні відсутнє комплексне мистецтвознавче дослідження, яке розкриває особливості функціонування осередку. Окремі згадки про Тетерівський лігосп трапляються в роботах відомих мистецтвознавців О. Данченка, Т. Кари-Васильєвої, З. Чегусової, М. Станкевича, О. Федорука. Найповніший аналіз діяльності осередку присутній у статтях М. Селівачова і Ю. Лашука. Проте науковці розглядають його здебільшого в загальноукраїнському контексті. Ми ж

аналізуємо діяльність осередку з точки зору окремішнього самотнього явища в народному мистецтві України.

Мета дослідження: визначити художні особливості декоративного різьблення Тетерівського осередку в контексті збереження, відродження і популяризації традиційного художнього дерева Полісся. З'ясувати роль провідних майстрів — В. Парахіна, П. Можаровського, В. Корякіна, М. Марущака — у створенні високохудожніх сувенірів, виготовлених на основі народних зразків регіону.

Викладення основного матеріалу дослідження. В 1960-х роках на багатьох фабриках, комбінатах, в художніх майстернях УРСР було налагоджено виготовлення сувенірної продукції. Це вид художньої мініатюри, який можливо виконувати в різних формах, матеріалах і техніках.

Перші спроби організації сувенірних майстерень і цехів у лігоспах були здійснені в системі Міністерства лісового господарства України в 1968 році [6, с. 33]. Спочатку були організовані виробництва різноманітних плакеток, невеликих точених фігурок, птахів тощо. Але досить швидко попит на такі товари знизився. Тому, крім сувенірів, у різьбярських цехах майстри починають створювати декоративні вироби, іграшки, господарчі дрібнички тощо. Першими почали виготовляти таку продукцію Полтавський, Кременчуцький, Миргородський

і Тетерівський лісгоспи [3, с. 211]. Головними принципами роботи творчих цехів стали:

- відмова від розподілу на «художників-розробників» і «технічних виконавців», що було поширеним явищем у державних творчих організаціях і установах;
- орієнтація на виготовлення предметів повсякденного вжитку;
- зменшення декоративного оздоблення виробів;
- акцент на практичному використанні виробу в побуті;
- подолання еkleктики.

Виготовляти твори, які відповідали таким вимогам, було непросто. Адже тодішнє чиновництво вважало доскональними роботи, для яких були властиві акуратність у виготовленні, ідеальний «товарний вигляд» і «багате» враження [8, с. 487].

Створити вироби, відмінні від тих, які виготовлялися в інших осередках дереворізблення, спробували різьбярі Тетерівського дослідно-виробничого лісгоспу Міністерства лісового господарства УРСР. Спочатку асортимент виробів був невеликим. Майстри не виявили бажання користуватися в роботі локальними рисами художнього дерева українського Полісся. Протягом 1967–1968 років вони створювали вироби, наслідуючи традиції гуцульської різьби. Художники-різьбярі випускали лише точені іграшки — «фільки» і статуетки. Виготовляючи продукцію, майстри використовували інкрустацію. Також вони розфарбовували точені фігурки гуцуликів і фільок-риболовів, фільок-грибників [5, с. 99]. Звичайно, такі твори не мали високої художньої цінності й часто були не затребувані на ринку. Пізніше різьбярі почали наслідувати кругу лемківську різьбу. Але і ця спроба була невдалою. Отже, намагання митців Тетерівського осередку наслідувати і конкурувати з сувенірами майстрів Західної України виявилася марними. Потрібно було шукати нові зміст і форму для цікавих й оригінальних творів.

Щоб створити сувенірну продукцію високої якості, потрібно було змінювати концепцію виробництва, шукати нові підходи, способи декорування виробів. Керівником такої роботи став головний художник Міністерства лісового господарства УРСР, народний майстер, викладач Василь Григорович Парахін (нар. 1939). Його внесок у розвиток народного художнього дерева високо оцінив український мистецтвознавець Олександр Федорук: «Його цілеспрямований пошук розширює межі бачення, збагачує усталені форми художнього вираження. Високий естетичний смак, знання предмета, науково-методичний підхід дають змогу невтомному ініціатору відновлення промислових осередків постійно знаходити в художньому дереві стилістичну форму, естетичну якість...» [10, с. 310].

У тетерівському лісгоспі В. Парахін вирішив відродити локальні традиції поліського дереворізблення. Адже цей край зберіг свою ідентичність, культуру і мистецтво. Це пояснюється віддаленістю регіону від крупних промислових і культурних центрів, несприятливістю природних і географічних умов життя, які спричинили ізоляваність культурно-побутових та економічних процесів його розвитку.

В. Парахін почав вивчати народні традиції регіону. Він досліджував музейні колекції, читав наукову літературу, збирав зразки поліського різьблення і викладання соломною по навколишніх селах. Таких речей під час експедицій було знайдено багато. Здебільшого в селянських об'єктах збереглися ложки, миски, сільниці, кухонні дошки, хлібниці, цукорниці тощо [4, с. 119]. Майстер помітив, що для Полісся характерне виїмчасте різьблення, відмінне від такого ж виду художнього оброблення дерева сусідніх регіонів — Полтавської і Чернігівської областей. На Полтавщині різьбярі, декоруючи вироби, робили акценти. В їхніх композиціях найбільш активними були прості та складні розетки. Навколо розміщували більш стриманий орнамент. На Чернігівщині вироби прикрашали здебільшого сітчастим візерунком. Інколи майстри, виконуючи контррельєфні зображення, робили кульмінаційні елементи — прості розетки. Характерними рисами поліського різьблення були невелика заглибленість в деревину, стриманість декору, використання різьби штампом. Для створення гри світла й тіні народні майстри могли тонували окремі площини або елементи орнаменту темними кольорами. Таким чином виїмчасте різьблення наближалось до різьби-гравірування.

На початку 1970-х років сувеніри з чистого дерева викликали певне застереження в торгівельних організаціях, адже на ринку товарів були популярні вироби із західних областей України, лаковані і тоновані. В. Парахін вирішив виготовити продукцію, яка була новою в сувенірно-подарунковій промисловості країни. Він запропонував створити вироби, дотримуючись основних традицій дереворізблення Полісся. До роботи залучив творчу молодь: В. Корякіна з с. Мигалок, О. Петренка з Тетерева, П. Можаровського із с. Соболівки, М. Марущака, випускника Яворівської школи художньої різьби. 1969 року вони почали працювати на підприємстві.

На основі збережених пам'яток художнього дерева В. Парахін розробив новий асортимент виробів для підприємства. Він вважав за необхідне випускати продукцію вжитково-функціонального призначення, яка б виділялася з-поміж інших осередків виразністю форм і простотою декору. Майстер змінив сувенірну стилізацію і створив вироби живої органічної творчості. Але оскільки в радянському мистецтві все було чітко регламентовано, то розроблені художником зразки виробів, звичайно, не могли порушувати встановлених правил зверху. Проте В. Парахін зумів організувати роботу осередку і створити самобутні вироби високого гатунку [8, с. 483].

Порад досвідченого художника дотримувалася молода команда майстрів, які спрямували своє творче начало на розвиток місцевого різьбярства. Вони прикрашали вироби неглибокою виїмчастою різьбою з геометричним візерунком, не переобтяжували площину декором, підкреслювали фактуру деревини. Під час роботи майстри використовували спеціальні долота-різці. Різьбу виконували по чистій, нетонованій поверхні дерева. Тому тло виробів, як правило, мало натуральний колір: рожевуватий у вільхи, сіруватий у берези, білий у липи [4, с. 119].

Деревина цих рослин була основним матеріалом у роботі тетерівських умільців.

Крім збереження і відродження традиційного мистецтва різьблення по дереву, митці художнього осередку займалися токарним і бондарним ремеслом. Про високу майстерність їхньої праці свідчать виготовлені ними в 1970-х роках давнім способом точені дерев'яні посудини зі вставним водонепроникним дном різної форми. У кухлях, сільничках, «липівках» дно було круглим, а у баклажках — еліптичним, гранчастим [7, с. 115].

Майстри тетерівського лісгоспагу працювали в різних техніках декорування дерева: різьбленні, гравіюванні, різьбленні-штамплі, випалюванні, використовували й тонування. Оскільки інкрустація соломкою побутових предметів була характерною рисою Полісся [4, с. 117], митці осередку вирішили продовжити цю традицію. 1973 року після клопіткої роботи над розробкою нових сувенірів на підприємстві почали промисловий випуск шкатулок, інкрустованих соломкою, на столярній основі. У різьбярському цеху тоді працювало 20 інкрустаторів і 8 столярів [11, с. 43].

Майстри осередку, досконало володіючи технікою виробництва, створили яскраві зразки народного художнього дерева Полісся. Часто вони різьбили без попередньої розмітки олівцем, створювали орнамент центричного або мережкового типу, вдало поєднуючи мотив і фон.

Проаналізуємо творчість найвідоміших різьбярів тетерівського лісгоспу, вироби яких стали окрасою різноманітних всесоюзних, всеукраїнських, регіональних і районних виставок народного мистецтва.

Валентин Іванович Корякін (1944–1999) спочатку працював майстром в експериментальній майстерні Художнього фонду УРСР художньої обробки дерева в селі Мигалки Бородянського району Київської області. Він швидко став фахівцем столярної і токарної справи, досконало оволодів технікою тригранно-виїмчастого різьблення, яке стало основою декорування виробів митця. Майстер логічно розміщував різьблені візерунки, підкреслюючи особливості форми предмета. Вироби, високотехнічно оброблені на токарному станку, вражали простотою і декоративністю рішення. Їх автор оздоблював різцями, які виготовляв сам.

Працювати в сувенірному цеху Тетерівського лісгоспу В. Корякін розпочав токарем-столяром [12, с. 43]. Художник розробляє нові зразки подарункових виробів, які запускають у серійне промислове виробництво. Наслідуючи місцеві зразки народного різьбярства, збагачує й урізноманітнює їх новими технічними і декоративними прийомами. Творчий доробок майстра — численні декоративні тарелі, кухлі, цукерниці, куп'яниці, бочки, фруктовниці, жбани, цєбрики, сільниці, рахви, бочівки, хлібниці, скриньки, рибні таці, черпаки, ложки, кухонні дошки тощо. Виготовляв В. Корякін і музичні інструменти.

Мистецькі витвори різьбяра декоровані легким тригранно-виїмчастим різьбленням. На них часто можна побачити крапку, горизонталь, вертикаль, штрих, квадрат, трикутник, прямокутник, ромб, сікач, віяло, сяйво, дугу,

коло, комбіновані лінії, розетки у вигляді солярних знаків тощо. Безкінечні мотиви автор засновує на ритмах повторення, чергування і прогресій, а закриті — на симетрії. Для його творів характерні метричність і ритмічність. Свої вироби В. Корякін не переобтяжує орнаментом. Частину поверхні виробу він завжди залишає чистою, щоб показати природну красу дерева, а частину — різьбити. Таким способом автор ніби пропонує порівняти чисту і різьблену поверхні й робить акцент на останній. Цей тип різьблення був характерний для центральних областей України. Свої вироби так декорували майстри Полтавщини і Київщини, прикрашаючи вози, сани, меблі, ярма тощо. Адаже таке оздоблення ніколи не суперечило формі самого виробу.

Щоб з'ясувати особливості творчості майстра, проаналізуємо стиль орнаменту й методи різьблення виробів, що зберігаються у фондах НМУНДМ (Національний музей українського народного декоративного мистецтва).

Простотою форми характеризується конусоподібний кухоль різьбяра, звужений угорі. Кухоль має ручку, до якої чопиком прикріплена покришка. Дно виробу, як і в липівках, кругле, вставне. Внизу виріб прикрашений орнаментом, що робить його святковим, урочистим. Простим узором прикрасив майстер сільницю. Дерев'яна посудина не переобтяжена орнаментом. Щоб виділити посудину, митець використовує великі круглі розетки. А ближче до дна, по краю стінок, різьбить стрічку рельєфних «заячих вушок».

Невеликою кількістю орнаментальних мотивів характеризується бочівка, точена на токарному станку (іл. 1). Посудина декорована контурним і геометричним різьбленням. Композиційно вона розділена на три частини. Найширша, центральна, — орнаментована п'ятьма ромбами, які опоясують виріб. Всередині ромба — шестипелюсткова розетка, прикрашена «сливками» й обрамлена колом. Цей давній солярний знак символізує Сонце, круговорот у природі. Гостроту ромбів підкреслюють кутики і «зірочки», розміщені в кутах фігури. Враження масивності невеликій посудині надають точені півкола. Краї бочівки оздоблені «зубчиками», заглибленими в центр композиції. Зверху посередині бочівки виточена горловина. Вона складається зі вставної частини — горла і чопа. Автор виготовив чіп на токарному станку і зрізав його по боках. Плоскі площини, які утворилися, він прикрасив шестипелюстковими розетками, по одній з кожної, й обмежив їх прорізаним по колу заглибленням. За допомогою шипового з'єднання різьбяр сполучив чотири точені маленькі ніжки з посудиною. Посередині ніжки — випуклі, прикрашені «нігтиками».

Точена рахва В. Корякіна вражає композиційно-пластичним і ритмічним ладом (іл. 2). Посудина дещо розширена вгорі. Виріб оздоблений шестипелюстковими розетками в колах. Розетки відокремлені одна від одної перехресними лініями, краї яких прикрашені «нігтиками». Два проточені обручі розмежовують чисте й орнаментоване гло. Покришка рахви оздоблена п'ятьма розетками й перехресними лініями, аналогічними за формою до тих,

1. В. Корякін. Бочівка

2. В. Корякін. Рахва

які зображені на посудині. На точеній ручці теж зображено улюблену розетку.

Для роботи В. Корякін обирав м'які породи деревини: липу, осику, вільху. Завдяки зусиллям майстра в регіоні було відновлено давній промисел — плетіння з соснового кореня.

Про високий мистецький рівень майстра свідчать міжнародні виставки у Польщі, Канаді, Словаччині, Франції, всесоюзна виставка в Москві. Праця художника була відзначена дипломом Спілки художників СРСР.

Свою творчу справу майстер продовжував, працюючи в філіалі Київського творчо-виробничого об'єднання «Художник» Художнього фонду УРСР в цеху декоративно-прикладного мистецтва в селі Мигалки. Згодом у селі в приміщенні шкільної майстерні було створено цех різьблення по дереву, керівником якого став В. Корякін.

Твори майстра — яскравий зразок традиційного художнього дерева Полісся. Вони виразні та гармонійні. Вироби становлять приклад органічного продовження народної традиції в умовах тогочасної організації праці майстра. За значний внесок у розвиток української народної культури, вагомі творчі здобутки 9 листопада 1995 року В. Корякіну було присвоєно звання Заслуженого майстра народної творчості України.

Відомим майстром Тетерівського осередку був і Франц Павлович Можаровський (нар. 1935). Він спеціалізувався на виготовленні різноманітних наборів і комплектів дерев'яних виробів, посуду для тогочасних кухонь. Вчителем Ф. Можаровського був батько, який працював різьбярем у цеху сувенірного виробництва Міністерства лісового господарства УРСР у столярно-телярській бригаді в селі Соболівка Макарівського району Київської області.

Ф. Можаровський виготовляв невеликі вироби. Роботи завжди прикрашав просто, не перевантажуючи декором. Таким способом він підкреслював пластику фор-

ми, перетворював поверхні незайманого тла на активний компонент орнаменту. Неглибокими врізками робив цікаві композиції з прямих, ламаних і хвилястих ліній, зубців, трикутників і квадратів, кіл і розеток. Форму виробу майстер інколи підкреслював однією або двома смужками глибоко врізаного орнаменту на основі поширених геометричних мотивів. Прикладами такого оформлення є сільнички і перечниці митця, прикрашені чергуванням зубців і розеток. Для підкреслення контрастності малюнка, чіткості ліній орнаменту майстер в окремих виробах виконував тонування в заглибинах орнаменту. Для цього виріб він закопчував над подум'ям свічки, а потім зачищав наждачкою так, щоб темно-синій візерунок добре вирізнявся на білому тлі. Дерев'яні вироби майстра стійкі, зручні у використанні.

Для своїх виробів Ф. Можаровський ретельно вибирав матеріал. Здебільшого він використовував невибагливі до обробки породи дерева: липу, вербу, вільху. Ручки сільничок, коробочок, обручів на барильцях майстер виготовляв з лози, вигинаючи їх у потрібну форму.

Палітра творчих робіт різьбяра багата і різноманітна — це ложки, кружки, черпаки, коряки, довбанки, медівниці, цукерниці, баклаги, тарелі, ночовки, набори для вареників, цеберки, сільнички, скриньки, посуд для сипких речовин тощо. Всі вироби майстерно виточені й прикрашені плоско-рельєфним і геометричним різьбленням. У комбінуванні все нових варіантів традиційної орнаментики фантазія народного майстра була невичерпною. Трикутники, кружечки, ромби, хвилясті та прямі неглибокі порізки ліній утворюють нескладні, але своєрідні композиції. Виділяється в творчості майстра поліська розетка, яка має чотири або шість загострених або заокруглених кінців, з'єднаних між собою. Особливістю творчості є використання розеток із непарною кількістю променів — п'ятьма або сімома. Навколо автор здебільшого розміщує

3. Ф. Можаровський. Сільничка

ряд ліній, які можуть перемежовуватися смугами зубців. Велика розетка — акцент виробу. Навколо неї розміщуються менші.

Ф. Можаровський віддавав перевагу циліндричним і конусоподібним ужитковим виробам без профілювання, форми яких були схожі на бондарські й довбані. Особливе визнання мали бодні, бочівочки і баклаги майстра, виготовлені з липи. Вони мали сплюснену форму, еліптично вставні денця. Яскравими прикладами є плескаті баклаги, виготовлені Ф. Можаровським. Вони мають сплюснуту форму та еліптичні вставні денця, встромлені в розпарені стінки предмета. Прикрашені вироби геометричними та зооморфними мотивами. Обручі митець використовував як елемент декору.

Майстер любив експериментувати, створювати нове. Прикладом є набір для пряників, в якому він поєднав качалку і три дерев'яні штапки; набір для вареників, який складається з ковшика для борошна, лопатки для тіста, качалки і шумівки. Хатній посуд — коряги, миски, сільнички, ложки — мав овальні черпаки й плоскі держачки, прикрашені геометричним різьбленням. Рублі для качання білизни автор декорував великими розетками, комбінуючи їх по кілька біля ручки. Ф. Можаровський часто закінчував свої вироби у вигляді риб, кінських голів, людських зображень.

Твори майстра, які зберігаються у фондах НМУНДМ, відображають характерні особливості творчості Ф. Можаровського. Прикладом є сільничка, виконана на токарному станку з суцільної заготовки (іл. 3), посудина круглої форми, розширена догори. Центральна частина сільнички оздоблена трьома розетками. Головна розетка обрамлена у техніці контурного різьблення подвійним колом, площина якого розділена на дрібні сегменти. В середині найбільшої дев'ятипроменевої розетки вирізьблена чотирипроменева. Бокові п'ятипроменеві розетки менш актив-

4. Ф. Можаровський. Футляр

ні. Вони обрамлені двома колами. Сільничка оздоблена накладними обручами з верби, що склеєні між собою навкіс. В нижній частині — два обручі, у верхній — один. Обручі нещільно прилягають до форми виробу. У верхній частині сільнички — дві ручки прямокутної форми. На кожній із них майстер зобразив семипелюсткову розетку. Покришка виробу має своєрідну форму, яка підігнана під ручки сільнички. Прикрашена зубчастим орнаментом. Ручка покришки має круглий отвір. Дно виробу вставне.

Точений футляр складається з двох рівних частин, які з'єднуються між собою за допомогою шипового з'єднання (іл. 4). Оздоблений виріб неглибокими паралельними лініями, прорізаними на станку, а також поясом ромбічних геометричних форм. Акцентом твору є ромби, виконані в техніці контурного різьблення, з'єднані між собою. Вони утворюють стрічковий орнамент. В середині фігур вирізьблена сітка, що складається з трьох перехресних ліній, які утворюють 16 квадратиків.

Для робіт Ф. Можаровського характерні пластична виразність, вишуканість пропорцій, стриманий декор, чіткість малюнка, вміння робити художні акценти. Як декор він використовував контур і геометричний орнамент. Різноманітне поєднання орнаментальних елементів і мотивів давало художнику змогу створювати велику кількість композицій, кожна з яких мала своє забарвлення і звучання. Глибоко продумана ритміка ліній і форм забезпечувала різьбі високу декоративність.

Згодом художник працював майстром-різьблярем у Київському об'єднанні «Художник» [4, с. 51].

Головним художником деревообробного цеху тетерівського лісгоспу був Микола Васильович Марущак. Визначальною рисою творчості різьбляра стало енергійне, досить глибоке різьблення крупних чітких мотивів, в яких головне місце відводилося круглим елементам, здебільшого традиційним шестипроменевим розеткам. Солярні

знаки різьбяр уміло поєднував з гравійованими лінійними мотивами, будуючи контрастні композиції. Свої роботи, наприклад, скриньки, блюда, орнаментував геометричним узором. Частину творів інкрустував соломою. Послідовність інкрустації була такою:

1. Розрізання соломини повздовж. Зчищення серцевини.
2. Нарізування деталей, з яких складатиметься узор.
3. Бейцування виробу, покриття його казеїновим клеєм.
4. Накладання візерунку безпосередньо на виріб.
5. Лакування виробу [1, с. 124].

Із 1975 року твори М.В. Марущака експонувалися на різноманітних виставках.

Про високий професіоналізм тетерівських майстрів свідчить Республіканська виставка творів майстрів народних художніх промислів, що була творчим звітом підприємств «Укрхудожпрому», Художнього фонду, Міністерства сільського й лісового господарства УРСР, яка відбулася в Києві 1978 року. На ній було представлено понад дві тисячі різноманітних виробів. Схвальні відгуки отримали роботи майстринь ткацького цеху Київської фабрики художніх виробів імені Т.Г. Шевченка села Обуховичі Іванківського району, вироби Васильківського майолікового заводу. Високу оцінку за збереження і відродження посудин із круглим і овальним вставним дном дали різьбяр Тетерівського лісгоспу [2, с. 101–102].

Література

1. Данченко О.С. Народні майстри. Київ: Радянська школа, 1982. 128 с.
2. Жук А.К., Селівачов М.Р. Республіканська виставка творів народних художніх промислів // Народна творчість та етнографія. 1979. № 3. С. 100–104.
3. Історія декоративного мистецтва України: У 5 т. / НАН України, ІМФЕ імені М.Т. Рильського; голов. ред. Г. Скрипник. Київ, 2007–2016. Т. 4: Народне мистецтво та художні промисли ХХ століття. 2011. 512 с., іл.
4. Кара-Васильєва Т., Чегусова З. Декоративне мистецтво України ХХ століття. У пошуках «Великого стилю». Київ: Либідь, 2005. 274 с., іл.
5. Лащук Ю.П. Тетерівські різьбяр // Народна творчість та етнографія. 1979. № 5. С. 99–100.
6. Придатко Т.О. Деревообробні промисли у центральних та східних областях України // Народна творчість та етнографія. 1982. № 4. С. 32–35.
7. Селівачов М. Лексикон української орнаментики (іконографія, номінація, стилістика, типологія). Київ: Редакція вісника «Ант», 2005. 400 с., іл.
8. Селівачов М. Роль Василя Парахіна в українському народному мистецтві на межі ХХ і ХХІ століть // Народознавчі зошити. 2018. № 2 (140). С. 483–493.
9. Станкевич М. Українське художнє дерево ХVІ–ХХ століть. Львів: Інститут народознавства НАН України, 2002. 479 с.
10. Федорук О. Перетин знаку: Вибрані мистецтвознавчі статті: У 3 кн. / Інститут проблем сучасного мистецтва Академії мистецтв

Висновки. На основі збережених виробів, розповідей майстрів осередку, наукових статей мистецтвознавців було з'ясовано, що Тетерів у 1970-х роках був потужним центром відродження традицій художнього дерева Полісся.

Колектив Тетерівського лісгоспу, який зібрав В. Парахін, відіграв важливу роль у збереженні й відродженні виробів побуту Полісся, які знайшли в творчості майстрів сучасне вирішення. Високий естетичний смак, розуміння матеріалу, науково-методичний підхід дозволили знайти в художньому дереві стилістику форми, естетичну цінність, що призвело до зростання попиту на сувенірно-подарункові вироби регіону. Майстри зуміли розширити діапазон технічних формотворчих і декоративних засобів художньо-образної виразності. На основі власної праці вони довели, що будь-яке художньо-промислове виробництво завдяки наполегливості в роботі, цілеспрямованості може стати творчим осередком, який здатний відродити і зберегти давні традиції дереворізблення, інкрустації соломою і плетіння.

Наведені у статті матеріали та висновки надалі можуть стати базою для створення монографії з історії Тетерівського мистецького осередку, темою лекційних занять або спецкурсу «Історія декоративно-прикладного мистецтва». Майстри народного мистецтва можуть скористатися інформаційним наповненням статті для відродження давніх традицій поліського різблення.

References

1. Danchenko O.S. Narodni majstry. Ky' yiv: Radyans'ka shkola, 1982. 128 s.
2. Zhuk A.K., Selivachov M.R. Respublikans'ka vy'stavka tvoriv narodny'x xudozhnix promy'sliv // Narodna tvorchist' ta etnografiya. 1979. # 3. S. 100–104.
3. Istoriya dekoraty'vnoho my'stecztva Ukrayiny': u 5 t. / NAN Ukrayiny', IMFE imeni M. T. Ry'l's'kogo; golov. red. G. Skry'pny'k. Ky' yiv, 2007–2016. T. 4: Narodne my'stecztvo ta xudozhni promy'sly' XX stolittya. 2011. 512 s., il.
4. Kara-Vasy'l'yeva T., Chegusova Z. Dekoraty'vne my'stecztvo Ukrayiny' XX stolittya. U poshukax «Vely'kogo sty'lyu». Ky' yiv: Ly'bid', 2005. 274 s., il.
5. Lashuk Yu.P. Teterivs'ki riz'byari // Narodna tvorchist' ta etnografiya. 1979. # 5. S. 99–100.
6. Pry'datko T.O. Derevoobrobni promy'sly' u central'ny'x ta sxidny'x oblastiakh Ukrayiny' // Narodna tvorchist' ta etnografiya. 1982. # 4. S. 32–35.
7. Selivachov M. Leksy'kon ukrayins'koyi ornamenty'ky' (ikonografiya, nominaciya, sty'listy'ka, ty'pologiya). Ky' yiv: Redakciya visny'ka «Ant», 2005. 400 s., il.
8. Selivachov M. Rol' Vasy'lya Paraxina v ukrayins'komu narodnomu my'stecztvi na mezhi XX i XXI stolit' // Narodoznavchi zoshy'ty'. 2018. # 2 (140). S. 483–493.
9. Stankevych M. Ukrayins'ke xudozhnye derevo XVI–XX stolit'. L'viv: Insty'tut narodoznavstva NAN Ukrayiny', 2002. 479 s.
10. Fedoruk O. Perety'n znaku: Vy'brani my'stecztvoznachchi statti: u 3 kn. / Insty'tut problem suchasnogo my'stecztva Akademiyi my's-

України. Київ, 2006–2008. Кн. 2: Українська культурологія, історія та теорія мистецтва. Постаті. Народна творчість. Рецензії. 2007. 368 с., іл.

11. Художні промисли: теорія і практика: Зб. наук. праць / [відп. ред. О. К. Федорук]; АН УРСР, ІМФЕ імені М. Т. Рильського. Київ: Наукова думка, 1985. 130 с.

12. Шевченко Є. Валентин Корякін. Мистецький доробок майстра // Народне мистецтво. 2002. № 1–2. С. 43–44.

tecztv Ukrainy'. Ky' yiv: Feniks, 2007. Kn. 2: Ukrayins' ka kul' tur-ologiya, istoriya ta teoriya my' stecztva. Postati. Narodna tvorchist'. Recenziyi. 368 s., il.

11. Xudozhni promy' sly': teoriya i prakty' ka: Zb. nauk. pracz' / [vidp. red. O. K. Fedoruk]; AN URSR, IMFE imeni M. T. Ry' l' s' kogo. Ky' yiv: Naukova dumka, 1985. 130 s.

12. Shevchenko Ye. Valenty' n Koryakin. My' stecz' ky' j dorobok ma- jstra // Narodne my' stecztvo. 2002. # 1–2. S. 43–44.

Шевчук В. П.

Тетеревский центр художественного дерева

Аннотация. Исследование является попыткой первого синтетического искусствоведческого исследования Тетеревского центра. В нем освещена история функционирования художественной мастерской в Тетереве, уделено внимание вопросам технологии и технике изготовления изделий из дерева. На основе искусствоведческого анализа определены художественные особенности деревянных изделий известных мастеров центра. Было доказано, что в 1970-х годах ведущим предприятием по изготовлению сувенирно-подарочной продукции, технология и декор которых базировались на локальных традициях художественного дерева Полесья, был Тетеревский опытно-производственный лесхоз. Опытный художник В. Парахин вместе с молодыми мастерами сумели возродить и осовременить забытый промысел художественного дерева региона, создать сувениры, в которых соединились простота эстетики изготовления и функциональная полезность.

Ключевые слова: Тетеревский центр, художественное дерево Полесья, геометрическая резьба, деятельность Василия Парахина, талант Павла Можаровского, искусство Валентина Корякина, творчество Николая Марущака.

Shevchuk V.

Teteriv Center of Wood Carving

Abstract. The article is an attempt to conduct a first synthetic art research study of the Teteriv cell. It highlights the history of the art studio in Teteriv, paying attention to the technology and techniques of wood products manufacturing. The artistic features of wooden products of the most famous masters of the cell are determined on the basis of art-study analysis. It was discovered that in the 1970s Teteriv Experimental and Productive Forestry enterprise was the leading enterprise in the production of souvenir and gift products, technology and decoration of which were based on local traditions of the artistic wood carving of Polissia. Experienced artist V. Parakhin along with young masters managed to revive and modernize forgotten fishing industry of artistic wood processing region, to create souvenirs, which combined the simplicity of aesthetics of production and functional usefulness.

Keywords: Teteriv centre, art of wood carving at Polissia region, geometric carving, work of Vasyl Parakhin, talent of Pavlo Mozharovskyi, art of Valentyn Koriakin, work of Mykola Marushchak.

Стаття надійшла до редакції 6.09.2018